

A zaklatás csak iskolai szintű összefogással fékezhető meg – Mi szükséges a törvényi kereten és a gyakorlati útmutatókon túl?

„Új” jogi keretek az iskolai zaklatás ellen

Ha azt szeretnénk, hogy minden gyermek számára adott legyen – legalább az iskola falai között – az eredményes tanulás minimális feltétele, a nyugodt, biztonságos tanulási környezet, a jelenleginél sokkal több gondot kell fordítanunk az iskolai erőszak és annak ismétlődő formája, a zaklatás („bullying”)¹ megelőzésére. A határozottabb fellépéshez új apropót szolgáltatathat az iskolai zaklatás tilalmának 2019-es törvényi erőre emelése. Milyen jó lenne, ha a járvány szüntén ősztől végre minden iskolában a prioritások közé emelkedne ez a téma!

Másfél éve olvashattuk a sajtóban, hogy megjelent a „bullying-ellenes” törvény, amely tulajdonképpen nem önálló jogszabály, hanem a romániai közoktatási törvény kiegészítése az ismétlődő lelki-fizikai erőszak, a zaklatás (violența psihologică – bullying) definíciójával és az iskolák azon kötelezettségével, hogy ez ellen fellépjenek.² A három új cikkely egyike (hetedik cikkely, 1.1-es bekezdés) kimondja, hogy a „bullying”³ tilos a romániai közoktatási intézményekben,⁴ ugyanakkor megadja a zaklatás („bullying”) részletes meghatározását a törvény függelékének 6.1-es pontjában. Ennek egy lehetséges, tömörített fordítása így hangzik: „A zaklatás olyan fizikai, verbális, kapcsolati vagy

¹ A „bullying” kifejezést magyarul zaklatás, bántalmazás, molesztálás, erőszakoskodás, pszichoteror kifejezésekkel fordítják. Ebben az anyagban az angol kifejezést, illetve a magyar szakirodalomban leginkább meghonosodott „zaklatás” megnevezést fogjuk használni.

² LEGE nr. 221 din 18 noiembrie 2019 pentru modificarea și completarea Legii educației naționale nr. 1/2011

³ A törvény az angol szakterminust – „bullying” – használja, illetve a „violența psihologică” – pszichológiai erőszak – román kifejezést felelteti meg neki.

⁴ Bár a zaklatásnak számos formája van, a román terminust (pszichológiai erőszak) olyan szempontból helyénvalónak tartjuk, hogy a zaklatásnak minden esetben szándékolt célja a kiszemelt áldozat folyamatos, ismételt lelki terhelése, megalázása, és éppen ezen a ponton fontos elkülöníteni az egyedi konfliktusoktól, az iskolai erőszak egyedi (szintén nem kívánatos) megnyilvánulásaitól.

internetes, társadalmi helyzetekben nehezen elkerülhető erőszakos cselekmény vagy cselekménysorozat, amelyet szándékosan, erőfölénnyel visszaélve követnek el, azzal a kifejezett szándékkal, hogy méltóságában sértsenek, megalázzanak valakit, és amellyel lealacsonyító helyzetbe kényszerítenek, erőszak céltáblájává tesznek egy személyt vagy egy csoportot. E cselekménynek ugyanakkor társadalmi kirekesztéssel, diszkriminációval kapcsolatos aspektusai is lehetnek, kapcsolódóan valamely faji, nemzetiségi, etnikai, vallási, társadalmi csoporthoz tartozáshoz, személyes jellemzőkhöz vagy szexuális orientációhoz. Előfordulhat bármely nevelési intézményben.”

A Sapientia EMTE Csíkszeredai Karának Társadalomtudományi Tanszéke, a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat Magyar Egyesülete, a Spektrum Oktatási Központtal és a Pro Educatione Egyesülettel közreműködve szervezett „Család – Iskola – Média: A média hatása a gyermekekre és fiatalokra” konferencia keretében közintézmények és civil szervezetek egyeztettek a zaklatás megelőzésben alkalmazott módszereikről 2019. május 17-én.

A törvény egyetlen további zaklatással kapcsolatos rendelkezése (56.1-es cikkely) arra vonatkozik, hogy a tanárok továbbképzési programja részeként „be fognak vezetni” olyan tájékoztatókat, témákat, továbbképzéseket, amelyek fejlesztik a pedagógusok azon

készségeit, amelyek a zaklatás felismerését és célszerű nevelési stratégiák alkalmazását teszik lehetővé.

A Covid-19 miatti „felfordulás” okán némi késéssel, 2020 júniusában tették közzé a minisztériumi rendeletet, mely a törvény új, zaklatásra vonatkozó cikkelyeinek alkalmazási módszertanát részletezi.⁵ A rendelet első fejezetében megadják egy sor, a zaklatás jelenségéhez kapcsolódó fogalom definícióját (a – pszichológiai erőszak, b – fizikai erőszak, c – cyberbullying, d – lelki abúzus, e – szexuális erőszak, f – agresszív magatartás, g – az áldozat (célszemély), h – a szemtanú (szemlélő), i – a bántalmazás jelentése, j – multidiszciplináris és intézményközi bizottság, k – esetmenedzsmnt). A második fejezet a zaklatás megelőzését (prevenciót) és kezelését (intervenciót) célzó beavatkozásokat részletezi, amelyek nemcsak az iskolák szintjén kell, hogy megvalósuljanak, hanem több intézmény együttműködésében. A rendelkezés a

A „cyberbullying” Padgett - Roden-féle kategorizációja a magyar nyelven is játszható „ACBC - 8D Games” játékban.

⁵ ORDIN nr. 4.343/2020 din 27 mai 2020 privind aprobarea Normelor metodologice de aplicare a prevederilor art. 7 alin. (1[^]1), art. 56[^]1 și ale pct. 6[^]1 din anexa la Legea educației naționale nr. 1/2011, privind violența psihologică - bullying

tanfelügyelőségek, a nevelési tanácsadó és erőforrás központok, a pedagógusházak, valamint az Oktatási Minisztérium mellett megnevezi a gyermekvédelmi és szociális igazgatóságokat, a rendőrséget, valamint a témában illetékes közintézményeket és civil szervezeteket is. A bántalmazás észlelésére és jelentésére vonatkozóan folyamatábrát is mellékeltek a rendelethez, és kiemelik a 116 111-es, ingyenesen hívható telefonszámot, amelyet „más entitások hasonló célú szolgáltatásai mellett” igénybe vehetnek a zaklatás áldozatai és családjaik. A rendeletben ugyanakkor elővetítenek tanároknak szóló módszertani útmutatókat, melyeket a minisztérium tesz majd közzé, civil szervezetekkel együttműködve.

A rendeletben megfogalmazott főbb, minden iskolára kötelező, kategorikus kötelezettségek: minden tanév elején gondoskodni kell éves stratégiáról és tervekről, amelyek a minőségi tanuláshoz szükséges biztonságos iskolai hangulatot megteremtik; ezeknek a terveknek olyan eljárásokat kell tartalmazniuk, amelyben a tanulók, szülők, pedagógusok és a kisegítő személyzet részvétele is biztosított; az iskolai közhangulat változását évenként értékelni kell; minden iskolában zaklatás-ellenes akciócsoport kell létrehozni (maximum 10 fő), amelyben az iskolaigazgató, az iskolai tanácsadó/iskolapszichológus és további három (ebben a témában megfelelően képzett) pedagógus mellett részt vesz legalább két tanuló, egy szülő és a helyi hatóságok egy képviselője is; a tanárokat fel kell készíteni arra, hogy el tudják különíteni a zaklatási („bullying”) eseteket más erőszakos megnyilvánulásoktól.

Az alkalmazási módszertannak két terjedelmes függeléke a megelőzés (prevenció) és a beavatkozás (intervenció) módszereit részletezi. A megelőzésre vonatkozóan hat paragrafus írja elő az iskoláknak a következőket: kockázatelemzés, amelyet továbbítani kell a tanfelügyelőségeknek, közösségépítő és más zaklatás-ellenes megelőző programok megvalósítása, tájékoztató jellegű események szervezése, demokratikus, erőszakmentes, empátiára, tiszteletre, befogadásra és szolidaritásra épülő iskolai közhangulat kialakítása, szervezési-adminisztratív eljárások, melyek a biztonságot (térfigyelő kamerák, ügyelet) és az együttműködést (csoportmunkát segítő iskolai bútorzat, tanulói csoportok kialakítása) növelik, a tanárok továbbképzése pozitív fegyvelmezési módok alkalmazása érdekében, az iskolai belső rendszabályzat kiegészítése az erőszakra vonatkozó „zéró tolerancia” elvével, beleértve a nem megfelelő viselkedés esetén alkalmazandó eljárásokat, az erőszakmentes, empátiikus, nem megbélyegző kommunikáció alkalmazását (a felnőttekre nézve is).

A megelőzésre vonatkozó függelék részletezi a bullying ellenes iskolai tervek kötelező elemeit (1. függelék, 4. cikkely): tájékoztató és tudatosító tevékenységek (a tanulók és tanárok mellett a szülőkre is kiterjedően), világos belső eljárásrend a megelőzést, korai azonosítást, jelentést és azonnali beavatkozást tekintve, olyan tevékenységek (versenyek, játékok) szervezése, melyek az iskola vállalt értékrendjét erősítik, a szülők bevonása a zaklatásmegelőző programokba, illetve ezen programok hatékonyságának mérése. A megelőzés érdekében a tanárok továbbképzésére vonatkozóan több szempontot is felsorol a függelék: a tanároknak részt kell venniük olyan továbbképzésen, ahol a saját érzelmeik kezelésében, a pozitív kommunikáció gyakorlásában kapnak segítséget, ahol a gyermeki fejlődésre vonatkozó újabb tudományos téziseket és a zaklatás megelőzésében

Bullying megelőző workshop csíkszeredai gyerekekkel és VR eszközökkel

hasznosnak bizonyult módszereket megismerhetik. Ezeket a képzéseket egyrésztől a tanfelügyelőségeknek kell biztosítaniuk, a megyei pedagógus továbbképző központokon keresztül, másrészt civil szervezetek képzési ajánlata is igénybe veendő. A zaklatás hosszútávú következményeinek megelőzésére minden intézménynek biztosítania kell, hogy a zaklatásban érintettek sürgős segítséget kapjanak megfelelő szakembertől (klinikai pszichológustól, gyermekpszichiátertől). A zaklatási helyzetek azonosítását megkönnyítendő tizenhétféle tünetet sorol fel az első melléklet 4. cikkelye. A tanárok konkrét, a zaklatás megelőzésével kapcsolatos kötelezettségeit az 5. cikkely részletezi: a zaklatás fokozott kockázatának kitett gyermekek beazonosítása, az agresszív viselkedésre hajlamos gyermekek beazonosítása, olyan tevékenységek szervezése, amelyek minden gyermek számára lehetőséget teremtenek érdeklődésük, tehetségük és készségeik kibontakoztatására, szoros együttműködés az iskolai tanácsadóval, együttműködés a szülőkkel, szakmai segítség igénybevétele a szülőknek tartott foglalkozások hatékonyságának növelése érdekében, szülők bevonása a zaklatás-ellenes programok megszervezésébe, lebonyolításába, a családokban észlelt erőszak jelzése a hatóságok felé, a zaklatás megelőzés mint téma beemelése a különböző (tanári, vezető testületi, szülői) értekezletekbe, az osztályfőnöki órák témáinak kiegészítése a zaklatás témakörével,

a tanterv egyes témáinak kiaknázása zaklatás-megelőzés céljából (pl. egyéni jogok és kötelezettségek, szociális készségek, szabadságjogok stb.) és ezek aktív módszerekkel való feldolgoztatása; iskolán kívüli, zaklatás-megelőzést tematizáló tevékenységek szervezése, ilyen tevékenységeken való részvétel.

A rendelet második függeléke a zaklatási helyzetek kezelésére vonatkozóan tartalmaz előírásokat. Ezek között első, hogy minden zaklatási („bullying”) cselekményt, illetve minden olyan helyzetet, amelyben felmerül a zaklatás gyanúja, kötelező azonnal jelezni egy e célra kijelölt pedagógusnak. Ez a kötelezettség vonatkozik mindazokra, akik észlelik a jelenséget, beleértve a tanárokat, családtagokat, osztály- vagy iskolatársakat. Az illetékes pedagógus az iskolaigazgató felé jelzi a panaszt, aki azonnal tanácskozik a kompetens személyekkel. A potenciális, lappangó zaklatási helyzetek felderítésére a rendelet egy űrlap alkalmazását javasolja, ezen mintegy 50 zaklatással kapcsolatos kijelentést kell megjelölniük a gyermekeknek arra vonatkozóan, hogy milyen gyakorisággal fordul elő velük az adott eset. (Pl. „Nevezgetnek.” „Csúfolnak.” „Kigúnyolnak, kinevetnek.” „Olyan dolgokkal vádolnak, amit nem követtem el.” „Tapogatnak.” „Szexuális célzatú üzeneteket küldenek nekem.” „Becsmérlő megjegyzéseket tesznek a ruházatomra.” stb.) Ha a jelzett, beazonosított erőszakos cselekményt az illetékes személyek zaklatásnak minősítik,

Bullying megelőző workshop egy csíkszeredai iskolában

kötelező azonnal értesíteni a megyei gyermekvédelmi és szociális főigazgatóságot, illetve a zaklatás-ellenes iskolai akciócsoportot. E maximum 10 fős, tanulókat is magába foglaló akciócsoport létrehozásával és működésével, feladatkörével kapcsolatban a rendelet külön melléklete foglalkozik. Ennek az akciócsoportnak nemcsak a megelőzésben, de az intervencióban is fontos szerepet szánunk. Ennek a csoportnak kötelessége, hogy a jelzett zaklatási eseteket 48 órán belül kielemezze, és javaslatokat fogalmazzon meg az iskola vezetősége felé, lehetőleg elkerülve az olyan intézkedéseket, mint a más osztályba vagy más iskolába helyezés. A javasolt megoldási lehetőségek a következők: a zaklatás következményeinek tudatosítása az erőszakos magatartást tanúsító személy (a zaklatás kezdeményezője) felé, mediálás, békítés, az érintettek pszichológiai felmérése, és (ha szükséges) tanácsadás biztosítása, a célszemély(ek), szemtanúk és az agresszor(ok) bevonása olyan oktatási tevékenységekbe, ahol a kommunikációt, a proszociális és empátikus magatartást gyakorolhatják, resztoratív praktikák alkalmazása, az okozott károk helyrehozása (amennyiben lehetséges), a szülők bevonása, az iskolai rendszabályzatában foglaltak alkalmazása, ha indokolt, a rendőrség és a SMURD értesítése. Az akciócsoportban résztvevő pedagógusoknak megfelelő előképzésben kell részesülniük, ezen képzések szervezéséért a tanfelügyelőségek, a pedagógusházak, a nevelési tanácsadó központok és az Oktatási Minisztérium felelnek. Ebben az akciócsoportban minden esetben részt kell vennie az iskolai tanácsadónak, aki az akciócsoport prevenciós és intervenciós működésének a szakmai felügyeletét végzi tulajdonképpen. A rendelet utolsó melléklete egy folyamatábra, amely a *Salvati Copiii* szervezet gyakorlatából került bele a miniszteri rendeletbe, és amely azt szemlélteti, miként kell eljárnia a pedagógusnak, ha zaklatásra utaló jeleket tapasztal.

A törvény, illetve a rendelet érdemei között megemlíthetjük, hogy világos, a szakirodalommal egybecsengő definícióját adja a zaklatásnak. A zaklatási helyzetek „szereplői” között kiemelten kezeli a szemtanúkat, mint akiknek kulcsszerepük van a zaklatás létrejöttében és leállításában, valamint az „áldozatot”.⁶ Az elkövető, kezdeményező esetében nem „zaklatóról” beszél, hanem zaklató *magatartásról*, *agresszív viselkedésről*, kerülve a megbélyegzést. Az alapelveket tekintve helyénvaló jogszabály ugyanakkor kiegészítésre szorul, a rendelet több pontján is megígért tanári, módszertani útmutató (amely még várat magára) nyilván további pontosításokat fog tartalmazni. Ugyanakkor úgy véljük, ha egy iskola komolyan elszánja magát, hogy szembenézzen a zaklatás jelenségével, nem feltétlenül kell várnia a késlekedő minisztériumi útmutatókra, mert ilyen útmutatók, eligazítók, segédanyagok szép számban elérhetőek nemcsak angol, de román és magyar nyelven is.

A zaklatás-ellenes iskolai stratégiák törvényi kötelezettsége könnyen „lerázható” azzal, hogy elkészül egy újabb felesleges iratkupac, amit csak ellenőrzések alkalmával vesz le a polcról az igazgató, és feláll egy újabb, „időrabló” bizottság. Úgy véljük azonban,

⁶ Egyes szakmai vélemények szerint helyesebb a „célszemély” kifejezést használni az „áldozat” megnevezés helyett, mert így elkerülhető, hogy a zaklatásnak kitett személyt önkéntelenül is „beleszorítsuk” az áldozat szerepébe.

Mobiltelefonok és VR szemüvegek „bevetésen”

hogya a törvényi kötelezettségtől függetlenül is az iskolai erőszak tényleges visszafogása (és nem elleplezése, elhallgatása) minden oktatási intézmény vezetőségének elsőrendű feladata kell, hogy legyen, s noha a zaklatáson kívül számos megoldandó probléma van minden intézményben, ez az újabb törvényi kötelezettség jó alkalom lehet arra, hogy gyermekeket, szülőket, tanárokat bevonva iskolai szinten tisztázódjék néhány alapvető kérdés: *Mit értünk zaklatás, „bullying” alatt? Mindenki ugyanazt érti-e? Mit teszünk a megelőzés érdekében? Milyen példát/modellt mutatunk a kommunikációban, konfliktuskezelésben? A mi iskolánkban simán meg lehet úszni, ha valaki másokat bánt? Mit teszünk, hogyan reagálunk (tanulók, felnőttek), ha zaklatást észlelünk? Kit (más diákokat, más tanárokat, szülőket) és hogyan vonunk be a zaklatási helyzetek kezelésébe? Melyek az irányelvek a bullying helyzetek kezelése terén? Ki az illetékes? Melyek a zaklatás következményei a kezdeményezők és a szemlélők számára? stb.*

„Ne közösíts ki!” - workshop tanároknak a Spektrum Oktatási Központ és az #Újpedagógia közreműködésében Csíkszeredában 2021 áprilisában

Nemzetközi és hazai útmutatók

A nemzetközi programok közül talán a leghíresebbek a Norvégiából indult, Amerikában elterjedt Olweus Bullying Megelőző program,⁷ illetve a Turku Egyetem által kidolgozott, a finn oktatási minisztérium által „adaptált” és legtöbb finn iskolában alkalmazott KiVa. Mindkettő elsősorban annak köszönheti a sikerét, hogy komoly hatástanulmányok és mérések igazolják, hogy valóban működnek. A KiVa körülbelül száz hitelt érdemlő kutatási beszámolót és tanulmányt sorol fel a honlapján (<https://www.kivaprogram.net/>), ami a többi zaklatásmegelőző programot tekintve is reményre adhat okot: ha valóban szakszerűen, empatikusan és kitartóan dolgozunk rajta, biztonságosabbakká válhatnak a mi iskoláink is.⁸ A KiVa nem csodaszer, „csak” egy

⁷ https://www.violencepreventionworks.org/public/olweus_bullying_prevention_program.page

⁸ Senkit ne tántorítson el Frank C. Sacco és Stuart W. Twemlow híressé vált, „Miért nem működnek az iskolai bántalmazás-ellenes programok” című könyve, hiszen ez a könyv is inkább arról szól, mi szükséges ahhoz, hogy mégiscsak működjenek ezek a programok, azaz értelmezési

következetes és jól átgondolt eszközcsoomag: tanári kézikönyvet, szülőknek szóló útmutatót, videókat, szülőknek írandó levélmodellt, a program működését bemutató prezentációkat, a diákok, illetve az iskolai személyzet által kitöltendő online kérdőíveket, iskolai plakátokat, az intervencióra vonatkozó világos utasításokat és a gyakorlatba ültetéshez szükséges tanácsadást tartalmaz. A KiVa program iskolai sikere minden „kézreálló eszköz” mellett is azon múlik leginkább, hogy komolyan veszik-e az iskolában a bevált gyakorlat mögötti elveket, vagy csak arra használják a KiVa licencet, hogy „takarózzanak” vele. Mert a KiVa licencköteles, és mint ilyen, nem ingyenes program, a világon sokfelé érdemesnek tartják arra, hogy fizessenek érte. (Amiképpen az Olweus programért is.) A romániai iskolák többségében vélhetően nehézségekbe ütközne a „fizetős” programok átvételéhez szükséges anyagi keretek megteremtése, de a rendelkezésre álló ingyenes segédanyagok, online elérhető források segítségével minden

Iskolában használható taneszközök bemutatása Hargita megyei pedagógusoknak, iskolai tanácsadóknak az Apáczai Csere János Pedagógusok Házában 2021 áprilisában

keretet teremt a biztonságos tanulási környezet kialakításához szükséges folyamat megértéséhez, megtervezéséhez és fenntartásához.

iskola kidolgozhat magának egy hasonló programot. A bullying megelőzéséről szóló minisztériumi rendelet effélére ösztönözné az iskolákat.

Ha iskolai szintű bullying-megelőző eszközcsoportot szeretnénk összeállítani, válogathatunk angol, magyar és román nyelvű forrásokból is. Az ENABLE-t, a Bullying-ellenes Európai Hálózat honlapját (<http://enable.eun.org/>) például feltétlen érdemes megnézni. A szociális és érzelmi nevelés témakörében tíz összefüggő, a zaklatás megelőzésére és a közbeavatkozás fontosságára fókuszáló lecketerv tölthető le ingyenesen, mindenikhez több nyomtatható segédanyag is tartozik. A program nagyban épít a kortárs csoportok, kortárs segítők és szülők együttműködésére, mindehhez információs és képzési anyagokat is biztosít. Az angol nyelvű csomag nagyon hozzáférhető, egyszerű nyelvezetet használ, megkockáztatom, hogy angol tanóráknak is praktikus, hasznos alapanyaga lehet.

Az ENABLE angol honlapján nem érhető el ugyan magyarul vagy románul az eszközcsoport, de létezik magyarországi adaptációja a programnak, melyet az (azóta megszűnt) magyar Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet dolgozott ki (Dr. Jármí Éva nevéhez

Interaktív röpfelmérés tanárokkal: hányadán állunk a zaklatás-ellenes iskolai stratégiákkal?

köthető az adaptált magyar gyakorlatsor),⁹ és az Oktatási Hivatal (<https://www.oktatas.hu/>) továbbképzési programjában jelenleg is található ilyen témájú továbbképzés, minden bizonnyal Erdélybe is áthozható (egy kis szervezéssel), ha szükséges.¹⁰

És ha már említettünk Amerikában és Európában elterjedt gyakorlatokat, feltétlen ajánlanánk még egy távoli, de az angol nyelv miatt mégis hozzáférhető nagyon gyakorlatias módszertani útmutatót: az új-zélandi oktatási minisztérium 2015-ben adott ki egy komplex iskolai útmutatót¹¹ a bullying megelőzéséről és kezeléséről a KiVa, az Olweus, a resztoratív és más korszerű és bevált gyakorlatokat adaptálva. A dokumentum javaslatokat és mintákat tartalmaz az iskolai zaklatásmegelőző és -kezelő programok kidolgozásához, olyan apró részletekig, mint a helyzet felderítése érdekében felteendő konkrét kérdések.

Ha magyar vagy román nyelvre, netán sajátos erdélyi viszonyokra adaptált segédleteket keresünk, hogy a fordítás és adaptáció legalább ne vegye el az időnket, érdemes megkeresni megyei Pszichopedagógiai Tanácsadó Központokat, közülük többeknek is van ilyen témájú kiadványa, sőt komplex programja is. Kolozs megyében a *STOP Bullying! – Mondj NEM-et a zaklatásra!* program működött, Hargita megyében „Az iskolai agresszióról. Útmutató pedagógusoknak” címmel jelent meg a zaklatás megelőzéséhez is használható kiadvány (Kedves Enikő, Kui Eszter Enikő, Balázs Juhos Orsolya szerkesztésében), ez a kiadvány vélhetően megtalálható még az iskolai könyvtárakban, de szóbeli ígéretet kaptunk arra, hogy nemsokára letölthető formában is elérhető lesz a Hargita Megyei Pszichopedagógiai Tanácsadó Központ honlapjáról is.

Az elmúlt években az Ábel Kiadónál két kiadvány is napvilágot látott a PsihoProEdu Egyesületnek köszönhetően: az *Iskolai bántalmazás. Tájékoztató pedagógusoknak* című füzet, amely a zaklatás („bántalmazás”) alapfogalmait tekinti át, illetve „Az iskolai bántalmazás megelőzése és kezelése. Módszerek és eljárások pedagógusok számára” kiadvány, amely az általános módszertani javaslatok mellett mintegy ötven tevékenység-, játék- és gyakorlatleírást tartalmaz (pl. a hatékony kommunikáció és az érzelmi intelligencia fejlesztése vagy düh kezelése céljából). A kiadványok nem kaphatók már kereskedelmi forgalomban, talán megfontolandó lenne ezek újrakiadása vagy online közzététele.

A romániai bullying-ellenes kampányokban élenjáró Salvați Copiii szervezet (amely a jogszabály létrehozásában is részt vett) időről időre újabb projektekkel rukkol elő (www.salvaticopiii.ro), jelenleg főként az online zaklatással („cyberbullying”-gal) kapcsolatban

⁹ http://tanitonline.hu/uploads/3448/Gyakorlatsor%20az%20iskolai%20b%20C3%A1ntalmaz%C3%A1s%20megel%C5%91z%C3%A9s%C3%A9hez_OFI.pdf

¹⁰ Iskolai bántalmazás, zaklatásmegelőző képzések az erdélyi pedagógus továbbképzőközpontoktól, civil szervezetektől is igényelhetők. Például Csíkszeredában ilyen témájú tanári továbbképzés volt 2021 tavaszán a Spektrum Oktatási Központ, a budapesti #Újpedagógia, illetve az Apáczai Csere János Pedagógusok Háza szervezésében is.

¹¹ A dokumentum címe: „Bullying prevention and response. A guide for schools”, letölthető innen: <https://pb41.tki.org.nz/Deter-Bullying> (utolsó letöltés: 2021. június 15.)

látunk a honlapjukon érdekes, iskolai munkában felhasználható forrásanyagokat (<https://oradenet.ro/resurse/cancelaria>).

Az erdélyi kiadványok mellett természetesen érdemes magyarországi forrásokat is számbavenni. Az említett Oktatási Hivatal mellett magánkezdeményezések is szép számban foglalkoznak a „bullying” témájával, például a Békés Iskolák program, amelyhez (mint legtöbb komplex programhoz) intézményi szinten szükséges csatlakozni ahhoz, hogy az anyagaik (pl. az ígéretes című „Fegyelmezési protokoll”) letölthetővé váljanak, vagy a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat kezdeményezései, elsősorban a biztonságos („bullying-mentes”) internethasználat terén.

Dr. Varró Éva, Forró Gerda és Kádár Enikő beszámolója a VR-eszközcsomag teszteléséről

Erdélyi civil kezdeményezéseket is hosszan sorolhatnánk, itt most – a teljesség igénye nélkül – néhány konkrét, az erdélyi iskolák által jelenleg is igénybe vehető programot sorolunk fel. A csíkszeredai Juventutti Alapítvány *Erőd* című programja (<https://erod.juventutti.ro/>) nagy lendülettel indult 2019-ben. A konkrét iskolai foglalkozások szakszerű vezetését vállaló alapítvány munkája megtorpant a járvány miatt, de ősztől folytatni szeretnék, addig is az online felületükön sok hasznos és érdekes forrás található.

A Pro Educatione (<http://proeducatione.ro/>) és az Áradat Egyesület (<https://aradat.ro/>) képzésekkel segíthet, az Erdélyi Telefonos és Internetes Lelkiségszolgálat (<http://hallgatlak.ro/>) által nyújtott szolgáltatásokat pedig érdemes lenne minden gyermekkel megismertetni. Ugyancsak jó lenne, ha szélesebb körben ismertek lennének a megyei Gyermekvédelmi és Szociális Igazgatóságok által működtetett (ezért Hargita megyében például magyar nyelvű hívásokat is fogadó) megyei segélyhívó zöld vonalak.¹²

A szintén civil szervezetként működő Spektrum Oktatási Központ az elmúlt években magyar és román nyelven is elérhetővé tett két zaklatás ellen „bevethető” eszközt, amely a gyermekek számára vonzó technikákat (VR filmet, illetve telefonos applikációt) hív segítségül, hogy a zaklatás témája elől elzárkózó („*Már megint erről beszélünk?!*”) fiatalok figyelmét is felkeltse. A „VR not bullies”¹³ oktatócsomag iskolai használatra készült, tartalma a következő: egy (dr. Varró Éva vezetésével szerkesztett) tananyag, amelyben összefoglalják a zaklatás megelőzése és kezelése szempontjából fontos alapfogalmakat, alapelveket és gyakorlati tanácsokat. Néhány cím a tananyag tartalmából: *A bullying formái, előfordulása, a résztvevők és viselkedésük háttere; A bullying következményei; A bullying-ellenes kezdeményezések irányelvei; Az asszertivitás és az erőszakmentes kommunikáció; A resztoratív gyakorlat alapjai: a szociális fegyelmezési séma, a resztoratív kérdések és a méltányossági eljárás; Gyakorlati tanácsok: Kezdjük a bizalom elnyerésével – miért és hogyan? Felnőtt szövetségesek bevonása az iskolán kívül és belül; Hogyan kezeljük a gyerekek reakcióit? Hogyan kérjünk segítséget?* A tananyag magyar és román nyelven is ingyenesen letölthető a Spektrum honlapjáról.¹⁴ Az oktatócsomag fő „attrakciója” egy hatrészes, nagyon rövid, 360 fokos kisfilmekből álló sorozat, amelyet VR szemüvegek és telefonok segítségével néznek meg a diákok, és amelyeken a zaklatás különböző résztvevőivel tudnak azonosulni egy kis időre. A filmek feldolgozásának javasolt időtartama hat tanóra, melyet ki lehet egészíteni egy, a szülőknek szóló foglalkozással is. A hat tanóra és a szülői műhelyfoglalkozás részletes óraterve szintén elérhető magyar és román nyelven is. Az Erasmus+ keretében készült filmeket tanárok és iskolai tanácsadók igényelhetik (ingyenesen) a Spektrum Oktatási Központtól a sec@sec.ro címen. A másik, szintén az elmúlt két évben fejlesztett taneszköz az internetes zaklatást („cyberbullying”) tematizálja, és a Hargita Megyei Gyermekvédelmi és Szociális Főigazgatóság és a Spektrum Oktatási Központ közreműködésével készült. Ez egy telefonra letölthető alkalmazás (ACBC - 8D Games)¹⁵, melyben a diákoknak képzelt, potenciálisan zaklatáshoz vezető vagy már zaklatásként értelmezhető helyzetekben kell döntéseket hozniuk, ezen döntések alapján pedig kirajzolódnak a zaklatási helyzetekben megjelenő különböző személyiség-profilok. Ez az eszköz is – akárcsak az előbbi – a pedagógusok kezében tud igazán „életre kelni”, ugyanis az eszközök csupán gondolatindítók, beszélgetés-generálók, de

¹² <http://andpdca.gov.ro/w/1586-2/>

¹³ <https://vrnotbullies.eu/>

¹⁴ <https://sec.ro/hu/articles/132/10/bullying-megelozes--segitseg-iskolaknak>

¹⁵ Letöltési cím: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.Games8D.ACBC&hl=en&gl=US>

mint ilyenek, kiválóan tudnak működni. Forró Gerda, Hitter-Kovács Andrea és Kádár Enikő pedagógusok tesztelték csíkszeredai iskolákban ezeket a frissen elérhetővé vált eszközöket.

Pedagógusok, iskolai tanácsadók próbálják ki a VR szemüvegeket 2021 áprilisában Csíkszeredában

Eközben mi történik az iskoláinkban?

A zaklatás előfordulásának gyakoriságát nemcsak aggasztó statisztikákból¹⁶, hanem a napi tapasztalatainkból is ismerjük. 2021. április közepén (a lehetőségekhez képest) népes tanári és iskolai tanácsadói közönség előtt mutatta be a Spektrum Oktatási Központ és a Hargita Megyei Gyermekvédelmi Igazgatóság az előbbieken említett, nemrég fejlesztett zaklatás-megelőzésben használható taneszközöket. Az eseményre Apáczai Csere János Pedagógusok Házában került sor. A bemutató keretében 38 fő részvételével megszervezett (nem reprezentatív) interaktív röpfelmérésből az derült ki,

¹⁶ A nemzetközi és országos kimutatások mellett például a kolozsvári magyar iskolákban előforduló bántalmazásról is készült felmérés, a korábban említett PsichoProEdu Egyesületnek köszönhetően

hogy bőven van tennivaló a zaklatás megelőzése és hatékony kezelése terén a Hargita megyei iskolákban is. Olyan kérdéseket tettünk fel, amelyek az iskolák bullying-megelőzést célzó mindennapi gyakorlataira kérdeznék rá.¹⁷ A jelenlévő tanárok vélekedése szerint csak kb. minden ötödik iskolának van bullying-ellenes stratégiája. Bár az iskolai tanácsadók számára világos, mi a különbség az egyedi agresszív viselkedés és a bullying között, az iskolák kevesebb, mint 1/3-ában van konszenzus ezt illetően (a tanárok és diákok körében). Az iskolák többségében a gyermekek kevesebb, mint fele vett részt bármilyen zaklatás-megelőzést célzó programon az elmúlt három évben, és csupán egyetlen olyan iskolát „találtunk”, ahol az elmúlt két évben a tantestület legalább fele részt vett volna valamilyen „bullying”-gal kapcsolatos képzésen, ahol a tennivalókkal kapcsolatos konszenzust kialakíthatták (volna). Azt is megkérdeztük, hogy az alábbi, az iskolai erőszak csökkentésében nemzetközi tapasztalatok szerint hatásosnak minősülő intézményi/iskolai elvek és gyakorlatok közül melyek képezik rendszeres elemét a Hargita megyei iskolák életének: *Nagyobb hangsúlyt kap az együttműködés, mint a versengés; Konstruktív fegyelmezési módokat alkalmaznak; A szülői értekezleteknek/köröknek része*

2.3. A bullying-ellenes kezdeményezések tárgyalási

Világosra kellene tisztázni az megelőző programok hajtását és hatékonyságát. Ehhez meg kellene vizsgálni, hogy az első országos szintű bullying-ellenes programot 1989-ben indították-e Norvégiában. Ezt a programot Dan Olweus továbbfejlesztette, és 2007 óta intézményesen vagy iskolai testületi (Olweus Bullying Prevention Program) Olweus Bullying Megelőző Program) néven. Ennek a programnak a hatékony hatását tanulmányozták szervezetek Angliában, Kanadában, Belgiumban és más államokban. Az Olweus 2011-ben tartott magas szintű szeminárium keretében a konferencián részt vevő országok vezetői megvitatták az eredményeket, amelyek elvileg bizonyították a program hatását és hatékonyságát.

Hal keressél terjedt a gyermek biztonság és erőszakmentes tanulási feltételek biztosítására

1. A legújabb információkat az újabb információk, az egész iskolát meg kell érinteni a tantervben, amelyeket az erőszak, az erőszakmentes tanulási környezet és a gyermek biztonságának megőrzésére kell összpontosítani.
2. Olyan iskolai rendszert és eljárásokat kell kialakítani, amelyek támogatják a gyermek biztonságát és a tantervet.
3. Személyi erőforrások biztosítása a tanterv és a tantervben való részvétel érdekében.
4. Figyelmeztetés, megfigyelés, az erőszak jelzői azonosítása, beleértve az erőszak jelzőit is az erőszak, illetve a tantervben való részvétel érdekében.
5. Nagyszámú erőforrás biztosítása a tantervben való részvétel érdekében, az erőszakmentes tanulási környezet megőrzésére és a tantervben való részvétel érdekében.
6. A tantervben való részvétel érdekében a tantervben való részvétel érdekében.

A bullying-ellenes eljárások hatékony bevezetése érdekében fontos a tantervben való részvétel biztosítása, amely magában foglalja a tantervben való részvétel biztosítását, az erőszakmentes tanulási környezet megőrzését és a tantervben való részvétel biztosítását.

Tudják fontos tényeket, melyeket a szülőketől meg kell várni a bullying-ellenes programok megvalósításában:

- az iskolai tanácsadók mint példaképek;
- az erőszakmentes tanulási környezet biztosítása és a tantervben való részvétel;
- a tantervben való részvétel, a tantervben való részvétel;
- az erőszakmentes tanulási környezet megőrzésének biztosítása a tantervben való részvétel érdekében;
- tantervben való részvétel, az erőszakmentes tanulási környezet megőrzésének biztosítása a tantervben való részvétel érdekében.

Az UNESCO által kiadott útmutató, az „Érték meg az erőszakot az iskolában” útmutató kiadását (2009) az erőszakmentes tanulási környezet megőrzésének érdekében.

Tudják az erőszakmentes tanulási környezet megőrzésének hatékony bevezetéséhez szükséges tényezőket:

1. Hatékony megfigyelés biztosítása, amely lehetővé teszi a tantervben való részvétel, a tantervben való részvétel;
2. A tantervben való részvétel, a tantervben való részvétel;
3. A tantervben való részvétel, a tantervben való részvétel;
4. A tantervben való részvétel, a tantervben való részvétel;
5. A tantervben való részvétel, a tantervben való részvétel;
6. A tantervben való részvétel, a tantervben való részvétel;
7. A tantervben való részvétel, a tantervben való részvétel;
8. A tantervben való részvétel, a tantervben való részvétel;
9. A tantervben való részvétel, a tantervben való részvétel;
10. A tantervben való részvétel, a tantervben való részvétel.

Oldalpár a „VR not bullies - a fiatalok körében zajló bullying megelőzése VR (virtuális valóság) és más eszközök alkalmazásával” című, ingyenesen letölthető tankönyvből.

¹⁷ A hypersay.com interaktív prezentációkészítővel készült „kérdőív” itt érhető el: <https://live.hypersay.com/BRUTAM>

a szülők érzékenyítése a bullyinggal kapcsolatban; Tanítják a gyermekeknek az asszertív kommunikáció fortélyait; A gyermekeket demokratikus szellemben, partnerként kezelik; Hangsúlyt fordítanak az emberi jogok tanítására; A felnőttek előljárnak az erőszakmentes kommunikáció gyakorlásában; Az iskola terei barátságosak és a gyermekek igényeire szabottak. A résztvevő pedagógusok szerint az együttműködő magatartás támogatását leszámítva, az iskolák alig 20–30%-ában alkalmazzák rendszeresen a többi javasolt pedagógiai elvet, illetve gyakorlatot.

Reméljük, a következő tanévet teljes fizikai, iskolai jelenléttel, megújult energiákkal és a gyermeki jóllét elsődrendű fontosságának biztos tudatával sikerül kezdeni. Ha igen, érdemes lesz néhány napot „csapatépítésre” szánni, ahol kialakíthatjuk a szükséges konszenzust arról, miért nem elfogadott egymást bántani, egymással fölényeskedni, hol a határ a tréfa és a bántalmazás között, milyen hangnem megengedett diák és tanár részéről egyaránt. Erdélyi vagy nemzetközi eszközökre, a magunk és a tanártársaink egyéni és pedagógiai tapasztalataira támaszkodva, resztoratív, asszertív kommunikációs gyakorlatok használatával kicsit próbáljuk biztonságosabbá, örömtelibb helyé tenni az iskoláinkat. Van idő is felkészülni szeptemberig. Például részt vehetünk azon a nemzetközi resztoratív konferencián, amelynek a Sapientia EMTE csíkszeredai kara ad helyet szeptember elején,¹⁸ és amelyen átgondolhatjuk a zaklatási helyzetek megelőzésében és kezelésében is releváns viszonyunkat az „autoritás” fogalmához.

¹⁸ <http://csik.sapientia.ro/en/news/relation-to-authority-and-the-restorative-approach-in-eastern-europe/romania>